

"Pertsona orok du bizitzeko, libre izateko eta segurtasunerako eskubidea."

(Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsaleko 3. artikulua)

"Toda persona tiene derecho a la vida, a la libertad y a su seguridad personal."

(Artículo 3 de la Declaración Universal de Derechos Humanos)

ETArík EZ

ETA NO

TORTURARI BURUZ ARARTEKO ERAKUNDEAK EGINDAKO ADIERAZPENA

I. Sarrera

Tortura, giza eskubideak oso larriki urratzea izateaz gain, demokrazia-sistemaren oinarriari modu arriskutsuan azpiak jatea ere bada. Horregatik, Arartekoak, herritarren eskubideak babesteko lana betez, publikoki adierazi nahi du bere jarrera, azken hilabeteotan egin den tortura eta tratu txar ankerren salaketa-ilara kezkarria ikusirik.

Askotan, kaltetuek berek edo, batik bat, beren familiek erakunde honetara jotzen dute, atxiloketa-aldian jaso duten tratuaz egiten dituzten kontakizunak ezagutarazteko. Beste batzuetan, berriz, salaketak hedabideei esker iristen zaizkigu, edo elkarteren batek esku hartu duelako. Kontatutako egintzen artean, batzuk beste batzuk baino larriagoak izaten dira eta salaketek beti ez dute gizartean garrantzi bera izaten, baina kasu guztietan alarma-seinaleak dira eta ezin dira aztertu gabe utzi. Bestalde, edozein tratu txarrek pairatzaileari eta haren senideei sortzen dien sufrimenduak kezkatu behar gaitu beti. Galderak sortu behar dizkigute eskubide-urratzeak eta tratu horiek gizakiaren duintasunari, bizikidetasun zibilizatuari, Zuzenbideko Estatu bati dagokion herritarren eskubideak bermatzeko sistemari egiten dieten erasoak.

Polizien tortura, tratu txar eta abusuen gaineko salaketetan oso egintza eta egoera ezberdinak aipatzen dira. Inor atzemateko orduan poliziek arrazoirik gabe indarra erabiltzetik hasi, eta atxiloketa-aldian polizia-etxean gerta daitezkeen egoeretaraino: apalkuntzak, irainak, tratu txar fisiko eta psikikoak, mehatxuak, abusu edo bexazio sexualak, oinarrizko beharrak betetzen ez uztea, behartutako jarreretan egonaraztea, e.a. Torturei buruzko salaketen artean sartu behar dira, halaber, espetxe barruan emandako tratu txarrak, jipoiak edo bide hertsatzaileak neurritz gain erabiltzea, baita espetxeetako zigorra betetzeko araubide jakin batzuk ere, zigor krudeltzat jo daitezkeenak (oso isolamendu-aldi luzeak, medikuaren laguntza egokirik ez izatea, e.a.).

Kontuan izan behar da aipaturiko giza eskubideen urratzeak edonolako atxiloketan gerta daitezkeela eta, bereziki ahulak diren zenbait talde indartsuri eragin

diezaiekeela kasu batzuetan (etorkinei edo gutxiengo etnikoei, esaterako). Hala ere, gure inguruan sarrien egiten diren salaketek isolatuta emandako atxiloteta-aldiekin dute zerikusia. Horregatik, hemen kasu horiei helduko diegu, batez ere.

Egiaz, salaketak behin eta berriz egiteak ez du, berez, tortura badagoenik frogatzen. Baina, era berean, ezin ukatuzkoa da gure gizartean zabaldua dagoela poliziak tratatu txarrak erabiltzen dituelako susmoa, bai atxilotuak bere burua erruduntzat jotzeko metodo gisa, bai beste pertsona batzuei buruzko informazioa lortu eta, horrela, poliziaren ikerketak aurrera egin dezan. Nahiz eta –Torturaren Prebentziorako Batzordeak ohartarazten duen moduan– tortura etengabe salatzea Zuzenbideko Estatu bati zilegitasuna kentzeko ahalegin gisa erabil daitekeela onartu, zalantzarik ez dago badirela arrazoizko zenbait zantzu gure herrian torturak bizirik dirauela eta egikera horiek erabat erauzteko helburua oraindik ez dela lortu adierazten dutenak.

Horregatik, berriro adierazi behar dugu gaitz horri aurre egiteko lehen urratsa, lehen baldintza, tortura izan daitekeela onartzea dela. Abiapuntu hori onartuz eta deuseztatzeke borondate irmoa izanik soilik ezarri ahal izango dira helburu hori lortzeko baliabide eraginkorrak.

Bestalde, tortura osotara gaitzestea eta terrorismoa (gure artean giza eskubideak urratzen dituen eragile nagusia) irmoki gaitzestea bateragarriak direla gogoratzea komeni da. Terrorismoa izateak, ordea, ez ditu batere gutxitzen torturaren ondorio larriak.

Hala idatzita utzi zuen Francisco Tomás Valiente irakasleak, ETAk hildakoak: *“en la macabra secuencia del secuestro, la tortura, la mordaza y el tiro en la nuca, lo peor es la tortura”*; izan ere, tortura gizarte-baloreak apurtzea da, gizakiaren duintasuna urratzea eta gizakiek elkarrengan duten konfiantza haustea.

Horrela bada, gogoeta hauek egitean ez dugu ahazten –gutziz alderantziz– gure artean oraindik badirela beren herrikideak mehatxatzeko, jazartzeko eta hiltzeko ere prest dauden pertsonak, lagun hurkoa deuseztatzea normaltzat hartzen duten pertsonak, beren buruan bizitzarako eskubiderik ez duen arerio bihurtuta.

ETAren terrorismoak eragindako egoera guttiz gaitzesgarria eta onartezina da edozein gizarte zibilizatutan. Azken bolada honetan, zorionez, haren intentsitateak behera egin badu ere, bizitzaren, askatasunaren eta oinarrizko beste eskubide batzuen

kontrako eraso larri eta sarriek gero eta gizarte-sektore gehiagotan dute eragina; mina, estortsioa, mehatxua, beldurra eta sufrimendua pertsona batzuek modu bereziki indartsuan jasaten badituzte ere, horien ondorioak orokortu egiten dira eta ezinezko bihurtzen dute elkarrekin aske eta bakean bizitzea. Egoera horretan, herri-aginteeek beharrezko neurri guztiak, eraginkorrak eta bidezkoak, jarri behar dituzte sufrimendu hori buka dadin. Betebehar horrek, ordea, ezin du inolaz ere ahuldu tortura edo tratu txar anker edo lotsarazleak erabiltzeko debeku erabatekoa. Funtsean, jarrera etikoa da: egikera jakin batzuk erabiltzeari uko egiten dion gizarte zibilizatu baten jarrera, egikerok gizakiaren duintasuna urratzen dutelako; baina demokrazia-sistema bera babestu beharra ere bada: terrorismoaren kontrako borrokan legeak ezarritako mugak gainditzea Zuzenbideko Estatua ahultzea da, eta estatu horrek terrorismoa legearen mugen barruan garaitzeko duen gaitasunaz mesfidantza sortzea.

Terrorismoak berekin dakarren bide-galtze edo aberrazio morala gaitzesten dugun bezalaxe gaitzetsi behar dugu hari aurre egiteko tortura erabiltzea. Torturak ez du lekurik Zuzenbideko demokrazia-estatu batean.

Arestian adierazi dugunez, bateragarriak dira edozein terrorismo-ekintza gaitzestea (hori edonola burutzen eta agertzen dela) eta terrorismoari aurre egiteko legez kontrako bideen erabilera erabat gaitzestea. Bateragarritasun hori abiapuntu hartuz, gizarteak, oro har, eta herri-aginteeek, bereziki, torturak iraun dezakeela onartu beharra daukate. Estatu jakin batek, demokratikoa izanik ere, bere esku dituen bide hertsatzaileak neurritz gain erabiltzea, jakina denez, planeta osoan gertatzen den zerbait da, baina arrisku hori areagotu daiteke terrorismoak modurik garratzenean erasotzen duen tokietan.

Errealitate hori agerian jarri dute, gure herrialdeari dagokionez, alor horretan lanean dabiltzan nazioarteko erakundeek (Europako Kontseiluko Torturaren Prebentziorako Batzordeak, Nazio Batuen Torturaren kontrako Batzordeak, tortura kasuetarako NBEko Errelatoreak...), baita giza eskubideak babesten diharduten elkarteek ere. Orain dela gutxiko bi testu adibidetzat hartuta, azpimarratzekoa da Amnesty International-ek (AI) zer adierazi zuen 2004-12-03an aurkeztu zuen txostenean (*España, acabar con la doble injusticia. Víctimas de torturas y malos tratos sin reparación*), 1980 eta 2004. urteen bitarteko 450 epai aztertu ondoren: “*pide a las autoridades españolas que, como primer paso, reconozcan públicamente que en España se producen, aunque no de forma sistemática, casos de torturas y*

malos tratos, y que las víctimas de tan graves delitos, como todas las víctimas de graves abusos contra los derechos humanos, merecen una reparación completa”.

Era berean, Espainiara egindako azken ikustaldian Errelatore Bereziak torturaren gainean prestatu zuen txostenean (E/CN.4/2004/56/add.2) hauxe adierazten da:

“41. El Relator Especial recibió información fidedigna que le induce a creer que, aunque la tortura y los malos tratos no son sistemáticos en España, el sistema de detención practicado permite casos de tortura o malos tratos, en particular de personas detenidas en régimen de incomunicación por actividades terroristas. Según las informaciones recibidas, lo más probable es que la tortura o los malos tratos se produzcan durante el período inicial de custodia policial. Información de fuentes no gubernamentales indica que se recurre particularmente a la tortura o a los malos tratos para obtener una declaración del detenido. La aplicación actual y limitada de las garantías legales parece ser insuficiente. Los detenidos deben tener derecho a consultar con un abogado desde el principio de la detención, el abogado debe estar presente durante el interrogatorio y el detenido debe tener derecho a conversar con su abogado en privado.”

Paragrafo horrek argiro aipatzen du gai honen muina: isolatutako atxiloteta-aldia gune “opaku” bat dela, legeriak atxilotuei eskaintzen dizkien berme juridikoak betearaztetik bereizita edo alde batera utzia eta, hortaz, tortura ahalbidetu dezakeena eta, tortura gertatuz gero, zigorgabetasuna erraz dezakeena.

II. Torturari aurrea hartzea eta tortura desagerraraztea

Behin torturak iraun dezakeela onartuta, eta herri-agintee hori erauzteko borondatea dutela pentsatuta, egikera horiei aurrea hartzeko, eragozteko eta, gertatuz gero, zigortzeko hartu behar diren neurriak aztertuko ditugu jarraian.

II.1. Torturari aurrea hartzea

Tortura desagerrarazteko biderik eraginkorrena gune eta denbora opakua kentzea da –hau da, atxilotuaren eskubideak murrizturik geratzen direnekoak– eta polizien jarduerak kontrolatzeko tresnak indartzea.

Prebentzio-bide horretan aurrera egiteko eskura dauden tresnen artean –erakunde eskubide-bermatzaile honek sarritan exijitutakoak– honako hauek nabarmendu nahi ditugu:

a) Isolatzeari buruzko egungo erregimena kentzea

2001ean egindako ikustaldiaren ondoren prestatutako txostenean (*CPT/Inf (2003) 22*), arestian aipatutako batzordeak zenbait ohartarazpen kritiko egin zizkion Espainiako gobernari, batez ere honako egoera hau baimentzen duen araudiaren gainean: atxilotutako pertsona bat bost egunez ere isolatua edukitzea, abokaturik edo bere konfiantzako medikurik ikusi ezinik. Ondorio bera atera zuen NBEko Errelatore Bereziak ere 2002ko bere txostenean. Zera baieztatu zuen, ikuspuntu orokor batetik begiratuta: *“La tortura se practica con mayor frecuencia durante la incomunicación. Debería establecerse la ilegalidad de la incomunicación y ponerse en libertad sin dilación a los incomunicados.”* Eta, ildo beretik, bere azken txostenean –lehen aipatutakoan– gomendio hauek egin ditu:

“66. Como la detención incomunicada crea condiciones que facilitan la perpetración de la tortura y puede en sí constituir una forma de trato cruel, inhumano o degradante o incluso de tortura, el régimen de incomunicación se debería suprimir.

67. Se debería garantizar con rapidez y eficacia a todas las personas detenidas por las fuerzas de seguridad: a) el derecho de acceso a un abogado, incluido el derecho a consultar al abogado en privado; b) el derecho a ser examinadas por un médico de su elección, en la inteligencia de que ese examen podría hacerse en presencia de un médico forense designado por el Estado; y c) el derecho a informar a sus familiares del hecho y del lugar de su detención.”

Aurreko iradokizunetan eta giza eskubideen alorreko nazioarteko hainbat erakundek egindako antzeko iradokizunetan oinarriturik, AIk Auzipetze Kriminalari buruzko Legea (AKL, hemendik aurrera) aldatzeko eskatu die Espainiako agintariei: *“(modificar) la Ley de Enjuiciamiento Criminal para eliminar el régimen de incomunicación, ya que propicia la tortura y obstaculiza las posibilidades de defensa y reparación de la víctima. Mientras no sea derogado este régimen, deben aplicarse las recomendaciones de esos organismos internacionales para garantizar a las personas a las que se aplica este régimen su derecho a ser asistidas de forma*

efectiva por un abogado y a entrevistarse con él en privado. Asimismo se les debe garantizar el derecho a ser examinados conjuntamente por un médico de su elección y por el médico forense designado por las autoridades. Del mismo modo deben grabarse en vídeo todas las sesiones de interrogatorio con las garantías pertinentes de seguridad, como forma de proteger tanto a las personas incomunicadas como a los funcionarios encargados de hacer cumplir la ley que puedan ser falsamente acusados de actos de torturas o malos tratos”.

Arartekoak bere egin du legea aldatzeko eskaera hori, atxilotuaren eskubideen murrizketak kentzeko –gaur egungo AKLren 527. artikulua ezarriak– eta, era berean, atxiloketa-aldia luzatzeko aukera kentzeko –AKLren 520. bis artikuluan terrorismo-delituak leporatzen zaizkien pertsonentzako ezarria–. Dena den, arau horiek indarrean jarraitzen duten bitartean, erakunde honek zera gogorarazi behar die legea ezartzen duten agintari eta funtzionarioei: bi irudiok –isolatzea eta atxiloketa-aldia luzatzea–, atxiloketaren erregimen orokorrean aitortutako eskubideak murrizten dituzten salbuespenak direnez, kasu bakoitzean egiaztatutako zertzeladengatik behar-beharrezkoak direnean bakarrik daudela justifikatuta. Orain, ordea, salbuespenezko neurriok sistematikoki ezartzen dira terrorismoarekin zerikusia duten ia atxiloketa guztietan eta, larriagoa dena, kasu guztietan legeak ezartzen duen kontrol judiziala honelakoxea da –NBEko Errelatorearen hitzetan–: *“más bien formal y administrativo y no entra en el fondo de la cuestión ni en su justificación”*. Eta egoera horixe da onartezina.

Azken batean, lege-aldaketa burutzen ez den bitartean, legeria giza eskubideak babesten dituzten erakundeen gomendioetara egokitu dadin, agerian jarri behar da legea ezartzeko orduan hainbat hobekuntza egin daitezkeela berehala, soil-soilik legearen xedea betez, izan ere, legeak salbuespenezko neurritzat jotzen ditu atxiloketa-aldiko eskubide-murrizteak eta, beraz, kasu zehatz bakoitzean justifikatu beharrekoak. Bestalde, Torturaren Prebentziorako Batzordeak nahiz AIk proposamen batzuk egin dituzte, indarreko legeriarekin guztiz bateragarriak eta isolatutako atxiloketa-aldietan bermeak areagotuko lituzketenak: esate baterako, atxiloketaren lehen unetik abokatuaren laguntza izatea –ez deklarazioa hartzeko unean bakarrik– (*CPT/Inf (2000)5*), edo isolatutako atxiloketa-aldia luzatu baino lehen, errudun jotakoa epailearen aurrean agertzea (*AI, EUR 41/01/99* y *CPT/Inf (2003) 22*).

b) Atxiloketa-aldia grabatzea

Giza eskubideak babesteko hainbat erakundek –besteak beste, erakunde honek– torturaren prebentziorako etengabe egin duten beste gomendio bat hauxe da: atxiloketa-aldietan grabatzeko baliabide teknikoak erabiltzea. Ildo horretan NBEko Errelatoreak irmo adierazi du: *“(68) Todo interrogatorio debería comenzar con la identificación de las personas presentes. Los interrogatorios deberían ser grabados, preferiblemente en cinta de vídeo, y en la grabación se debería incluir la identidad de todos los presentes. A este respecto, se debería prohibir expresamente cubrir los ojos con vendas o la cabeza con capuchas.”*

Horrela, isolatutako pertsonak nahiz tortura edo tratu txarrak eman dituztelakoan faltsuki erruduntzat jotako polizia-funtzionarioak babesteko berariazko helburuarekin, Ararteko erakundeak gomendio bat egin zuen 1999ko urrian, ertzaintza-etxe guztietan kontrol-sistema bat jar zedin, ziegen aldeko pasilloetan kokaturiko kamerek egindako bideo-grabaketetan oinarrituta.

Begi-bistakoa denez, gomendio hau NBEko Errelatoreak egindakoak baino mugatuagoa da, ez baitu bere baitan hartzen galdeketen grabaketa. Hala ere, gomendio hori gauzatzen erraza zen, bada lehendik zuten kamera-sistema erabiltzen zen –nahiz eta erabilera aldatu, atxiloketan parte hartzen zuten polizia unitateetatik aparte egiteko– eta, aldi berean, beste alderdi batzuk zuzenean egiaztatzeko bide ematen zuen: ziegako sarrera-irteerak, atxilotuari ematen zaizkion janari edo gauzak edo poliziek atxilotuari traba egiteko edo haren erresistentzia ahultzeko erabil ditzaketen maniobrak (adibidez, loa galaraztea). Bestalde, ez lirateke berrikusi beharko oso-oso atxiloketa guztiei buruzko grabaketak. Sistema hori azaldutako moduan abiarazte hutsarekin lortuko litzateke, gure ustez, prebentzio-helburua.

Eusko Legebiltzarrari urtero-urtero egindako txostenetan azaldu dugun moduan, ustez zailtasun teknikoak zituztela eta, hasieran erreparoeekin ibili ondoren, Herrizaingo Sailak onartu zuen Arartekoaren gomendioa. Ertzaintzaren atxiloketa-etxeetara egin ohi ditugun ikustaldietan egiaztatu dugunez, sistema hori jarrita dago eta, oro har, badabil eta atxiloketei buruzko zenbait gertakari edota salaketa judizial argitzeko balio izan du. Alabaina, azpimarratu behar da isolatutako atxiloketa-aldiak burutu diren polizia-etxe batzuetan ziegen bi alde bereizten direla, guztiz bereiziak, eta grabaketa-sistema alde horietako bakar batean soilik ezarri eta erabiltzen dela: harrigarria bada ere, gutxien erabiltzen den aldean, hori Bidezaingo Unitateari baitagokio. Agerikoa dirudi

jokaera horrek prebentzio-eraginkortasuna kentzen diola proposatutako sistemari; beraz, 81/1999 Gomendioa erabat ez dela bete ondorioztatu behar dugu.

Gomendio hori zorrozki ezartzea urrats erabakigarria izango litzateke, guk uste, torturari aurrea hartzeko eta berori eragozteko, eta, behin aztertua izan ostean, sistema hori beste polizia-kidego batzuek egindako atxiloketetara hedatu liteke. Orobat, ostera adierazi behar dugu tresna horrek, behar bezalako bermeekin ezartzen bada, bi xede lortzeko balioko duela: alde batetik, atxilotuen eskubideak zaintzeko, eta, bestetik, polizi agenteen eskubideak babesteko, oinarririk gabe egin daitezkeen kexa edo salaketen kontra. Dena den, atxiloketa-aldi osoan kontrol etengabea eta osoa bermatzeko sistema bat izango litzateke egokiena, guk uste.

c) Atxilotuen egoeraren mediku-azterketak

Isolatutako atxiloketa-aldiaz hitz egitean ohartarazi dugun bezala, Torturaren Prebentziorako Batzordeak polizia-etxeetako egonaldietan oso garrantzitsutzat jotzen dituen hiru eskubideetako bat zera da –atxiloketaren berri eman eta abokatu baten laguntza jasotzearekin batera–: atxilotuak eskubidea du berak aukeratutako medikua ikusteko, poliziak beste edozein mediku-azterketa prestatzen duela ere (*CPT/Inf/E (99) I (REV. I)*). Berme hori alor horretako indarreko araudiarekin guztiz bat datorrela ere adierazi dugu, izan ere, araudiak ez du medikuak aztertua izateko eskubidea murrizten isolatutako atxiloketa-aldietan. Egiaz, AKLk, 520.2.f) artikuluan, “auzitegiko medikua” aipatzen du, edo “Estatuaren edo beste herri-administrazio batzuen mendeko beste edozein”. Horregatik, eskubideak bermatzeko ahalegin hori berehala ezargarri bihurtzeko, komenigarria izango litzateke isolatuta dagoen atxilotua osasun zerbitzu publikoetako medikuek aztertzea, poliziaren zaintzapean ematen duen aldiaren hasieran eta bukaeran. Interesdunak berak hautaturiko medikua ez izanik ere, neurri horrek arindu egin dezake atxilotuek –NBEko Errelatoreak egiaztatu duenez– auzitegiko medikuekiko, batez ere Auzitegi Nazionaleko medikuekiko erakusten duten konfiantzarik eza.

Ildo horretan, azpimarratzekoa da *Isolatutako atxilotuei eman beharreko laguntza koordinatzeko Protokoloak*, Ertzaintzak 2003ko erdi aldera abiarazi zuenak, betebeharrak gisa ezarri zuela “atxilotua polizia-etxean sartu baino lehen” auzitegiko medikuak hura aztertzea, eta azterketa hori “Auzitegiko Medikuntzaren Euskal Erakundearen egoitzan” burutzea. Horren antzeko xedapen bat ezarri zuen atxiloketa-aldiaren bukaerarako, nahiz eta, kasu horretan, zera argitu zuen: segurtasunagatik osasun-azterketa egoitza horretan egiterik ez badago, “horretarako

osatutako Batzorde Judiziala joango da polizia-etxera”. Gainera, beste hau ere hitzartu zen: auzitegiko medikuak egokitzen jotzen duenean, “erreferentziako osasun-zentroetan laguntzea” beharrezkoa dela jakinaraziko diola agintaritzaren judizialari, hala egin dadin.

Itxuraz behintzat, nabarmena dirudi Protokoloan ezarritako neurri hori eta beste batzuk ezartzeak bermeak sendotuko lituzkeela, baina ez ordea pertsona hori ospitaleetako zerbitzuetara eramateak eta, are gutxiago, bere konfiantzako mediku batek laguntzeak sendotuko lituzketen neurri berean. Bestalde, agerian jarri beharra dago –orain arte aztertutako kasuen arabera– mediku-azterketok aipatutako bi momentu horietan polizia-etxetik kanpo egitea ez dela, egiaz, ohiko araua, ohikoagoak baitira polizia-etxean bertan burutzen diren azterketak, batik bat atxiloteta-aldiaren amaieran. Halaber, profesionalen eskarmentuak eta iritziak erakusten dutenez, medikuen azterketek beren mugak dituzte eta nekez argi dezakete halako kasuetan Ertzaintzari egotzi zaizkion polizia-egikera jakin batzuk gauzatu diren ala ez (adibidez, atxilotuei loa galaraztea edo mehatxuak, irainak edo presio psikologikoa egiteko hainbat modu). Hori gogoan izan behar da.

d) Polizi agenteei giza eskubideen alorreko prestakuntza ematea

Torturari aurrea hartzeko lanean dabiltzan nazioarteko erakundeek sarritan adierazi dute hobetu eta indartu egin behar dela polizia-funtzionarioei giza eskubideen alorrean ematen zaien prestakuntza, bereziki, torturarik eta tratu anker edo lotsarazlerik ez jasateko eskubidearen gainean. Gomendioak begi-bistakoa dirudien arren, egia esan, hutsune eta akats garrantzitsuak egiaztatu ohi dira alor horretan. Sarritan, polizi zerbitzuaren kalitatea, atxilotuaren oinarrizko eskubideak errespetatzearekin baino gehiago, eraginkortasunarekin lotzen da –askotan ustezko eraginkortasuna izaten da hori, ez neurtutakoa–.

Ararteko erakundeak behin eta berriz azpimarratu du zein garrantzitsua den polizi agenteen prestakuntza –hasierakoa nahiz etengabekoa– herritarren eskubideekin zerikusia duten hainbat arlotan, eta halaxe mintzo da orain ere. Gainera, ezinbestekoa da herri-aginteei eta, bereziki, poliziaren arduradunek tortura gaitzesteko jarrera nabaria izatea, jarraibide argi eta irmoak ezarri, ez bakarrik gizakiaren duintasunaren kontrako delitu hori osotara debekatzeari dagokionez, baizik eta baita ere polizi funtzionarioei, horrelako portaerak gertatzean edo gertatu direnaren arrazoizko susmorik dutenean, haien berri eman dezaten exijitzeari dagokionez.

II.2. Ikerketa

Torturaren edozein salaketa edo arrazoizko zantzu berehala eta alderdikeriarik gabe ikertzea da, tortura desagerrarazteko borrokan, bigarren zutabe funtsezkoa.

Komeni da gogora ekartzea bere garaian senarrarekin batera atxilotu zuten euskal herritar batek egindako salaketa zela eta, Nazio Batuetako Torturaren kontrako Batzordeak 1998-05-14an eman zuen irizpena, hura eragin zuten egintzak geografian gertu ditugu-eta. Irizpen horrek hauxe dio 8.2 atalean:

“El Comité observa que, con arreglo al artículo 12 de la Convención, las autoridades tienen la obligación de iniciar una investigación ex officio, siempre que haya motivos razonables para creer que actos de tortura o malos tratos han sido cometidos, sin que tenga mayor relevancia el origen de la sospecha. El artículo 12 requiere igualmente que la investigación sea pronta e imparcial. Con respecto a la prontitud, el Comité observa que la misma es esencial, tanto para evitar que la víctima pueda continuar siendo sometida a los actos mencionados como por el hecho de que, salvo que produzcan efectos permanentes y graves, en general, por los métodos empleados para su aplicación, las huellas físicas de la tortura y, con mayor razón, de los tratos crueles, inhumanos o degradantes, desaparecen en corto plazo.”

Oraindik orain, Estrasburgoko Giza Eskubideen Auzitegiak, 2004-11-02ko epaian Espainiako estatua zigortu du Hitzarmenaren 3. artikulua hausteagatik, bada, haren ustez, tratu txarregatik salaketa batzuetan burututako ikerketak ez dira izan artikuluko horretatik eratorritako diren obligazioak betetzeko izan beharko luketen bezain sakonak. Auzitegi horren iritziz, baldin eta pertsona batek, poliziaren esku, artikuluko horren kontrakoak diren krudelkeria larriak pairatu dituela modu defendagarrian adierazten badu, estatuak ikerketa ofizial eraginkorra egin beharra dauka. Aztertutako kasuan, agintari judizialek kexagileen froga-eskabideak oro ezetsi dituztela egiaztatu da, eta, horrela, salatutako egintzak argitzeko zituzten arrazoizko aukerak kendu dizkietela; orduan, izapide horiek nahikoak izan ez direla kontuan izanik, Hitzarmena urratu dela adierazi behar da.

Ildo berean, lehen aipatutako AIren txosten berrian, zera gomendatzen da: jendaurrean onar dadila Espainian gertatu gertatzen direla, sistematikoki ez bada ere, tortura-kasuak; horrez gain, gobernuari eskatzen dio “berma dezala justizia administrazioak nahikoa baliabide dituela tortura-delituak bizkor, zehatz, alderdikierarik gabe eta modu eraginkorrean ikertzeko”.

Horren gainean, gogoratu behar da NBEk ez ezik, nazioarteko beste erakunde batzuek ere portaera-arauak eta gidaliburuak prestatu dituztela (esaterako, *Istanbuleko Protokoloa, 2001*) tortura eta beste tratu edo zigor anker, bihozgabe edo lotsarazleak ikertzeko eta dokumentatzeko. Gobernuari etengabe eskatzen zaie horiek erabil ditzatela.

Nahiz eta ikerketa judizialaren zeregina alor honetan ezinbestekoa eta funtsezkoa izan, berriro ere adierazi behar dugu segurtasun kidegoek eta indarrek berek segurtasunez parte hartu behar dutela torturaren kontrako borrokan eta, horretarako, polizia-jardueraren bat salatzen denean edo jarduera jakin bat debekuaren eremuan sar litekeela susmatzen denean, ahaleginak egin behar dituztela hura erabat argitzeko –beharrezkoa bada, ofizioz jardunez–. Horrela, Arartekoak hitzez hitz berresten du Eusko Legebiltzarrari 2003an prestatutako txostenean egin zuen gomendio orokorra: *Polizi kidegoek kontrol-tresnak ezarri beharra, agenteek arauz kanpo jarduten duten kasuetarako*. Gomendio hori onartzeak ofizioz ikertzeko barne-izapideak hastea dakar berekin, betiere legez kanpoko ekintzaren bat burutu dela pentsarazten duten bidezko arrazoiak badira; horretarako, herritarren kexak edo salaketak lehen zantzutzat hartu behar dira eta beti ikertu behar dira, zeharo gaitzetsi barik.

Gomendio horretan eta beste zenbait aldiz, erakunde honek komenigarritzat jo du polizi zerbitzuen kalitatea ebaluatzeko aukera emango duten adierazleak ezartzea, besteak beste, legez kontrako polizi jardueri buruzko kexekin eta ikerketa-izapideekin zerikusia duena. Helburu berarekin, AIk segurtasun kidego eta indarrei gomendatzen die jendaurrean ezagutzera eman ditzatela tortura edo tratu txarrezko kasuei dagozkien estatistika-datuak –osagai etnikoa duten kasuak zeintzuk diren zehaztuz–, eta datu horien artean sar ditzatela barruko ikerketa irekiak, zigor-espeditenteak, hartutako badaezpadako neurriak eta, halakorik badago, ezarritako diziiplina-zigorak eta zigor penalak.

II.3. Giza eskubideen urratze horiek zigortzea eta biktimei egindako kaltearengatik ordaina ematea

Torturaren eta beste tratu krudel edo lotsarazleen kontrako borrokaren zirkulua, zalantzarik gabe, erantzuleak jazarritz eta zigorrak ezarriz ixten da –zigorrak gizakiaren duintasunaren eta osotasunaren kontrako delitu horren larritasunaren arabera izango dira–. Edo, bestela esanda, giza eskubideen urratze horiek zigorrak gabe uztea izango litzateke laidoaren azken ekintza, eta delitu horretan gaizkide bihurtuko litzateke berori baimentzen duen agintaritzaren.

Tamalez, torturaren kontrako borrokan aurrerapausoak egin diren arren, errudunak zigortzea konplexua da eta oso gutxitan egiten da. Mundu osoan ikusten da hori. Gure herrialdean, –lehen adierazi dugunez– ikerketak ez dira eraginkorrak eta alor horietan frogak lortzeko zailtasunak izaten dira; horiekin batera, hauxe da alderdirik kezagarriena: epaiketak izugarri atzeratzen dira eta, sarritan, kondenarik bada, hori betearazteko eragozpenak izaten dira.

Aik bere txosten berrian epaien lagin zabal bat aztertu eta gero, ondorio hau ateratu du: horrelako delituengatik bideratutako prozesu gehienak 7 urtetik gora iraun dutela (% 40, adibidez, 5 eta 10 urte bitartean luzatu dira; % 27, 10 eta 15 urte bitartean eta % 16, 15 eta 20 urte bitartean). Ikusten denez, atzerapenek mesede egiten diete ustezko erantzuleei eta bigarrenetik biktima bihurtzen dituzten tortura pairatu duten pertsonak.

AI kezkatuta dago –eta guk geure egiten dugu kezka hori– kasu asko eta askotan, torturak eta tratu txarrak epaiketan frogatuta geratu arren, biktimek ez dutelako inolako ordainik jasotzen. Benetako zigorgabetasun hori honelako faktoreek eragiten dute: delituak preskribitzea eta egileak ez identifikatzea, polizi kidegoek laguntzarik ematen ez dutelako, neurri handi batean. Halaber, azpimarratu beharra dago Justizia administrazioak ardurarik eza erakusten duela tortura edo tratu txarrei buruzko akusazioak ikertzean, eta, gainera, egiaztatu denez, akusazio horiekin zerkusia duten agenteak berak mailaz igo edo saritu dituztela, prozedura judizialak bukatu gabe ere. Horrez gain, urteetan, anitz indultu eman zaizkie horrelako delituengatik zigortuta zeudenei.

Errudunak benetan zigorrak gabe uzteak areagotu egiten du torturaren biktimen sufrimendua eta, aldi berean, ahuldu egiten du herri-aginteen agintekeria eta sistemaren desbideratze horren kontra eskaintzen duten babesean gizarteak duen konfiantza, zalantzan jartzen baita giza eskubideen urratze onartezin horri aurre egiteko agintariek hartutako konpromisoa egiazkoa den ala ez. Baina, are gehiago,

zigorgabetasunak, izatez, edukirik gabe uzten du, huts-hutsik, torturaren biktimak behar bezalako ordaina jasotzeko duen eskubidea, Hitzarmenaren 14. artikuluan berariaz aitortua.

Alren txosten monografikoan indartsu errebindikatzen da torturaren biktimek estatuaren aldetik berehala ordaina jasotzeko eskubidea dutela, honako hauek barne hartzen direla: lehengo egoerara itzultzea, kalte-ordain justu eta egokia ematea, medikuen arreta eta errehabilitazio egokiak. Ordaina eragozten duten faktoreak zehatz-mehatz aztertu ondoren (“besteak beste, prozesuen iraupena, indultuak, isolamendu erregimenari eustea, tortura eta tratu txarrei buruzko delituengatik eman beharreko ordainak baloratzeko berariazko irizpiderik ez izatea, kalteak gutxiatea eta gobernuaren laguntzarik ez izatea”), Alk zera ondorioztatu du: herrialde honetan “ez direla behar bezala babesten tortura eta tratu txarren biktimek kalte-ordain justu eta egokia jasotzeko dituzten eskubideak”. Arartekoaren iritziz, alderdi hori funtsezkoa da torturak biktimarengan, baina baita gizarte osoarengan ere sortzen duten trauma-egoera gainditzeko, eta justizian oinarritzen den bizikidetasun baketsua berriz ezartzeko bidea da.

III. Tortura desagerrarazteko borrokan, herri-aginte guztiek hartu behar dute parte

Orain arte azaldutako gogoeten bidez, torturaren aurka eta gizakien duintasuna eta eskubideak babesteko hartu behar diren oinarritzko neurriak eta erakutsi behar den jarrera gogorarazi nahi izan ditugu. Ez da ezer berririk ez orijinalik, baina erakunde eskubide-bermatzaile honi beharrezkoa iruditu zaio gai honetaz adierazpen berariazkoa, argia eta nabaria egitea, bere konpromiso etikoa eta edonolako tratu anker, krudel edo lotsarazleen kontra borrokatzeko asmo sendoa erakuste aldera.

Abiapuntu horretatik, herritar guztien eskubideak babestu eta giza eskubideen aldeko kultura zabaltzeko duen eginkizuna betez, Arartekoak, ildo berean, konpromisoa eskatu behar die administrazio eta erakunde publiko guztiei. Horregatik, zera eskatu behar die herri-aginteei eta, bereziki, erakunde honek kontrolatzen dituen: agiri honetan bildutako iradokizun eta proposamenak onar ditzatela eta, nork bere eskumen-eremuan, gizarteari horiek betearazteko hitza eman diezaiotela.

Gure aldetik eta hala behar duelako, Arartekoak gogotik eutsiko dio gure erkidegoan bizi diren pertsona oren giza eskubideak babesteko ahaleginari, eta,

bereziki, bere eskumen-eremuan, tortura desagerrarazten lagun dezaketen jarduera guztiak burutuko ditu. Ez dira ahaztu behar, ordea, indarreko legeriak gurea bezalako erakunde eskubide-bermatzaileei ezartzen dizkien mugak.

Horrela, esate baterako, gogora dezagun atxiloketa bera eta atxiloketa luzatzea edo isolatzea beti organo judizial batek baimentzen dituela, hari baitagokio, legeriaren arabera, zigor-prozedura osoan errudun jotakoaren eskubideak zaintzea. Beste alde batetik, ohikoa da pertsona kaltetuak ustez torturak edo tratu txarrak diren egintzak epaileari salatzea; horrek erakunde eskubide-bermatzaileei esku hartzea eragozten die, legeak galarazi egiten baitie epaileen iritzipean jarritako gaiak aztertzea.

Arartekoak esku hartzeko duen beste muga bat bere eskumenen ondoriozkoa da. Tortura erabiltzea leporatzen zaion polizia kidego bat Barne Ministerioaren mende baldin badago, erakunde honen jarduera-eremutik kanpo geratzen da ikuskatze-lana, eta, beraz, Espainiako Defensor del Pueblori jakinarazi behar dio kasua.

Salaketak Euskal Herriko Poliziari dagozkionean, erakunde honek bere esku dauden gizaldeko edo kontrolatzeko izapide guztiak egiten ditu, baina, azaldu ditugun arrazoiengatik, kasu horietan gure lana ezin dugu salatutako egintzak argitzera bideratu –epaile-jarduerak dauden bitartean behintzat–, baizik eta, batez ere, poliziaren egikera horiei aurrea hartzera eta ikuskatzera, legez kontrako jarduerak eragozteko tresnak ezartzeko, edo, gertatzen badira, jarduerok agerian jarri eta zigortzeko.

Hain zuzen, erakunde honen lana batik bat prebentziozkoa delako azpimarratu ditugu agiri honetan halako proposamenak, baita polizia kidegoen barne-kontrolari dagozkionak ere, baina horrek ez du esan nahi justizia administrazioaren zeregina, funtsezkoa eta ezinbestekoa, alde batera uzten denik, batez ere tortura edo beste tratu anker edo lotsarazleak ikertu eta zigortzeari eta biktimei ordain egokia emateari dagokienez.

Giza eskubideak babestearen ikuspegitik, ez dago axola gabe jokatzetik agintetik gizakiaren duintasunaren kontra egin daitekeen lege-urratzerik larrienaren aurrean. Torturak indar hertsagarria krudeltasunez eta bidegabeki erabiltzea dakar berekin eta, hortaz, demokrazia-sistemaren bide-okertze gorenarekin da eta jasaten duenari sufrimendu bidegabea eta zeharo justifikaezina eragiten dio.

Beraz, Euskal Herriko Arartekoa naizenez, beharrezkoa iruditu zait agiri honetan erakunde honek duen jarrera azaltzea, hainbat gogoeta eta gomendio egitea

eta, orobat, Giza Eskubideen Aldarrikapen Unibertsalean ezarritakoa gauzatzen laguntzeko nik neuk eta erakundeak dugun konpromisoa agerian jartzea:

*“Ezin da **inor** torturatu, ezta inori zigor edo tratu txar, anker eta lotsarazlerik eman ere”.*

Vitoria-Gasteiz, 2004ko abenduaren 21a

Iñigo Lamarca Iturbe
ARARTEKOA